

NOILE EDUCAȚII - ABORDARE AXIOLOGICĂ A EDUCAȚIEI FORMALE, NONFORMALE ȘI INFORMALE

THE NEW EDUCATIONS – AXIOLOGICAL APPROACH OF FORMAL, NONFORMAL AND INFORMAL EDUCATION

Veronica CLICHICI, ORCID: 0000-0002-5047-7080

Universitatea de Stat din Moldova

mun. Chișinău, Republica Moldova

CZU: 37.013/014:37.035:316.752

e-mail: veronicaclichici@yahoo.com

In this scientific article, a synthesis of the problems of new educations that have become priority imperatives in school and university education is treated. The purpose of the research presents a descriptive analysis of new educations as a factor of change through an axiological approach to formal, non-formal and informal education. In this sense, we specify the following objectives of the research: identification of the premises of European-type education; analysis of the dimensions of the new educations at the international and national level; determining the ways to implement new educations through methodological approaches. The scientific results of the research are relevant by documenting new educational policies and the possibility of implementing new educations in school and university education.

Cuvinte cheie: axiologie, educație, forme, noile educații.

INTRODUCERE

Învățământul actual prezintă premisele unui învățământ de tip European prin *sistemul de valori* pe care le promovează, prin tipul de instituții educative pe care le consolidează, prin predilecția pentru cultură și educație interculturală prin calitatea personalităților pe care le formează.

O prioritate a politicii educaționale a devenit *integritatea europeană*. La nivel național acestea fiind promovate prin *noile* documente: curricula, standardele de calificare profesională și tipurile de diplome acordate, noilor manuale școlare și suporturi de cursuri universitare. De asemenea și printr-o serie de demersuri deja implementate cum sunt: reorganizarea studiilor conform Declarației de la Bologna; introducerea de elemente de studii europene în curriculumul preuniversitar și universitar; reglementarea practicii extensiunii universale prin franchising; aderarea la proiecte regionale și transfrontaliere; programe interguvernamentale de schimburi culturale și științifice, la care participă elevi, studenți, profesori și cercetători.

Secolul XXI este dominat de cercetare, inovație, creativitate prin noi modele și abordări ale dezvoltării contemporane. În Republica Moldova învățarea însăși capătă noi valențe prin valorificarea concepției *educației permanente* sau *învățarea pe tot parcursul vieții*. Deviza Raportului Clubului de la Roma, *Orizontul fără limite al învățării* (Prima Revoluție Globală), devine actuală și în spațiul național prin formularea spectrului larg

de *probleme ale învățării*, care fiind propuse soluții concretizate prin finalități spe „... ajutorarea oamenilor de a se adapta și a se pregăti pentru schimbare; abilitatea fiecărei persoane de a căpăta o vedere globală asupra lumii; antrenarea oamenilor pentru a deveni operaționali și capabili de a rezolva probleme”, citate de L. Antonesei [apud 1].

Educația încearcă să răspundă la cerințele dezvoltării sociale prin două direcții [apud 2, p. 109]:

- *conținuri educaționale* – care facilitează dezvoltarea curriculumului prin infuzarea, integrarea unor noi educații;
- *filosofia educației* – care privește orientarea, dimensionarea și regândirea proceselor educaționale, totul pentru o cât mai bună integrare a tinerii generații într-o lume din ce în ce mai complexă și mai dinamică.

În acest sens, scopul cercetării prezintă o analiză descriptivă a noilor educații ca factor al schimbării printr-o abordare axiologică a educației formale, nonformale și informale.

MATERIAL ȘI METODĂ

În cadrul studiului științific au fost utilizate metode de cercetare: documentarea politicilor educaționale, a literaturii de specialitate privind analiza descriptivă, sinteza pedagogică, metoda inductivă și deductivă.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Importanța educației devine și mai mare în condițiile în care suntem capabili să recunoaștem că soluționarea acestor probleme este esențial legată de filosofia educației, de politicile educaționale ale statelor lumii [3, p. 131-132]. Societatea actuală necesită să facă față unui șir de provocări, condiționate de mai multe probleme existente la nivel global.

Odată cu definirea problematicii contemporane, caracterizată prin globalitate, universalitate, complexitate și caracter prioritar, sistemele educaționale și-au construit, ca modalități proprii de răspuns, *noile educații* sau noile tipuri de conținuturi, conform programelor UNESCO [4, p. 99].

Noile educații fiind conștientizate problemele și valorile lumii contemporane ce reprezintă demersul lumii contemporane pentru educație, printr-un ansamblu de strategii și obiective generale. Totodată, răspund imperativelor indicate de *problemele lumii contemporane*: criza a mediului, globalizarea, sărăcia, șomajul, eșecul social, egalitatea șanselor, drepturile omului, democrația etc. – acestea au devenit și probleme ale științelor educației, care le-au integrat în ceea ce poartă denumirea de *noile educații*.

A trata despre *noile educații* înseamnă a defini educația ca valoare perenă a conștiinței pedagogice [apud 5, p. 3].

Declanșarea situațiilor paradoxale în care se găsește și obstacolele cu care se confruntă, educația este invitată să pregătească într-o manieră activă, mai constructivă și dinamică, generația viitoare. În aceste condiții *noile educații* vin să pregătească un comportament adecvat, adică rațional care să atenueze în parte *șocul viitorului*. Conform

accepțiunilor pedagogice ale lui G.Văideanu, *noile educații* vizează noi conținuturi specifice, abordate ca răspunsuri concrete la fiecare problemă identificată.

Educația raportată la o lume în permanentă schimbare, impune în primul rând, cunoașterea și raportarea la valori general-umane, care sunt valori universale, perene, transcendente conștiinței umane și care se reconstruiesc mereu de către fiecare persoană tânără sau adultă. V.Pâslaru susține, că deși există valori specifice națiunilor, claselor și grupurilor sociale, comunităților locale, familiilor și indivizilor, acestea nu contravin valorilor general-umane, ci reprezintă chiar sursa acestora [6, p. 172]. În această perspectivă, reconfigurăm *referențialul axiologic al educației moderne*, care include următoarele categorii de valori [apud 7, p. 238]:

❖ **Valori general-umane** – sunt valorile fundamentale ale omenirii: *Viață, Adevăr, Bine, Frumos, Dreptate, Egalitate, Libertate, Sacru* etc.

❖ **Valori naționale** - țara, poporul, simbolică statului (*imn, stemă, drapel*), conștiința națională cultura națională, istoria, limba, credința, tradițiile populare etc.

❖ **Valori colective** – valori ale familiei, ale clasei, ale grupului de elevi, ale școlii, ale grupurilor etnice, sociale etc.

❖ **Valori individuale** – sunt definatorii pentru orice ființă umană: *identitatea (națională/culturală), familia, localitatea natală, credința, prietenii, educația, preferințele, dragostea, cariera* etc.

❖ **Valori educaționale** – stabilite pe toate dimensiunile educației: *intelectuale, morale, estetice, fizice, tehnologice* etc. **Valori curriculare** - stabilite pe arii curriculare și/ sau discipline: *obiective, competențe, finalități, conținuturi, standarde, tehnologii* etc.

❖ **Valori instrumentale** sau finalități ale educației – sunt cele apropiate de elevi prin curricula disciplinare: *cunoștințe, capacități, atitudini, abilități și / sau competențe școlare* (de comunicare, de lectură, elaborare de proiecte, de cercetare, punere și rezolvare de probleme etc.).

Contribuția referențialului axiologic la perfecționarea procesului educațional actual poate fi concretizată în următoarele trei direcții de evoluție a sistemului de învățământ elucidate de S.Cristea [8, p. 113]:

I. accentuarea reperelor valorice ale educației, plecând de la axioma că orice activitate de formare-dezvoltare a personalității presupune întotdeauna, în mod implicit sau explicit, o concepție ideală despre om;

II. asumarea mizelor valorice ale educației, indispensabile în condițiile în care orice politică educativă aplică noțiuni de genul *justiției, toleranței, respectului persoanei, dragostei pentru știință, educației prin și pentru valori* etc.;

III. specificarea și chiar operaționalizarea valorilor la nivelul mesajelor pedagogice în cadrul oricărei componente a curriculumului.

Aceste valori ale umanității în secolul XXI au premers conceptului *A învăța să trăim împreună*, care determină conturarea direcțiilor de formare-dezvoltare a personalității umane prin noile educații [apud 9, p. 11]:

✓ *A învăța să înveți* – semnifică a ști să acumulezi pe parcursul întregii vieți cunoștințele și informațiile necesare pentru formare și autorealizare;

✓ *A învăța să faci* – obținerea unor abilități profesionale, dar și a unor competențe necesare autodezvoltării și adaptării la condițiile schimbătoare ale lumii moderne;

✓ *A învăța să fii* – capacitatea de autoedificare a personalității în baza valorilor morale și sociale, capacitatea de a evalua propriile acțiuni și de a fi responsabil;

✓ *A învăța să trăiești cu alții* – comprehensiunea celuilalt din punctul de vedere al toleranței, pluralismului și al respectului, învățarea cooperării și a dialogului social.

Noile educații decurg din tipurile de educație care s-au constituit tradițional, prezentate în tabelul 1, fiind sub formă de recomandări și rezoluții adoptate de ONU, UNESCO, Consiliul Europei și diferite organizații guvernamentale.

Tabelul 1

Dimensiunile educației realizabile pe tot parcursul vieții

<i>Dimensiunile clasice ale educației</i>	<i>Noile educații</i>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Educația intelectuală; ▪ Educația morală, ▪ Educația estetică ▪ Educația tehnologică ▪ Educația religioasă ▪ Educația filozofică etc. 	<ul style="list-style-type: none"> • Educația relativă la mediu sau educația ecologică; • Educația pentru pace și cooperare; • Educația pentru participare și democrație; • Educația pentru sănătate; • Educația interculturală; • Educația în materie de populație sau demografică; • Educația economică și casnică modernă; • Educația pentru drepturile omului; • Educația pentru schimbare și dezvoltare; • Educația pentru comunicare și mass-media; • Educația pentru tehnologie și progres; • Educația nutrițională; • Educația pentru timp liber etc.

Prin noile educații sunt marcate domeniile imperative și prioritare ale educației la zi. Astfel, o compatibilizare eficientă a sistemelor de învățământ ale statelor europene ar angaja o suită de activități, în fiecare țară ce acceptă ideea europeană, concepute pe realizarea corelată a tuturor obiectivelor educaționale indicate de termenul „educații noi” cu obiectivele educaționale naționale, prin *idee europeană* înțelegându-se conceptul de unitate economică, socială, tehnico-științifică, culturală și spiritual a popoarelor care locuiesc spațiul european, fiecare popor menținându-și identitatea și integrarea europeană [10, p. 18].

Primele deziderate comune, prevăzute în documentele europene erau, *educația pentru democrație, educația pe parcursul vieții, educația multiculturală* etc. Pentru Republica Moldova, de rând cu *noile educații* nominalizate de UNESCO, ar fi necesare de

recunoscut, întâi de toate, *educația pentru identitate și educația pentru proprietate*, drept coordonate ale idealului uman pentru ieșirea din cele două crize fundamentale ale sale: *criza de identitate și criza de proprietate* [11, p. 21]. Lista *noilor educații* nu se încheie aici, însă proliferarea lor crează dificultăți autorităților în ceea ce privește includerea lor în planurile de învățământ.

Noile educații, apărute din nevoi reale precum *educația pentru schimbare, educația pentru pace, educația ecologică, educația democratică, educația pentru timpul liber* etc. sunt adaptabile la nivelul fiecărei dimensiuni a educației, în funcție de particularitățile acestora dar și de *ciclurile vieții* și de condițiile specifice fiecărui sistem educațional / de învățământ.

Necesitatea asigurării integralizării educației formale–nonformale–informale a devenit actuală în paradigma reformelor curriculare [12, p. 38-39]. Prin urmare, *noile educații* reprezintă deziderate de extindere și aprofundare a dimensiunii axiologice a „educației formale-nonformale-informale în învățământul preuniversitar și universitar” [13], prin prisma paradigmei curriculare, prezentată în tabelul 2.

Tabelul 2

Structura formelor educației din perspectiva paradigmei curriculare după S. Cristea [14]

<i>Perspectiva paradigmei curriculare</i>	<i>Educația formală</i>	<i>Educația nonformală</i>	<i>Educația informală</i>
<i>Funcțiile educației – consecințe psihosociale</i>	Funcțiile generale – modele de integrare psihosocială a personalității angajate explicit: riguros, <i>obligatoriu</i>	Funcțiile generale – modele de integrare psihosocială a personalității angajate explicit: flexibil, <i>opțional</i>	Funcțiile generale – modele de integrare psihosocială a personalității implicate spontan, difuz, aleatoriu
<i>Structura de realizare a educației – moduri și forme de organizare</i>	Acțiuni pedagogice organizate, bazate pe corelația funcțională <i>educator-educat</i> – învățământ frontal; lecții, cursuri, seminarii	Acțiuni pedagogice organizate, bazate pe corelația funcțională <i>educator-educat</i> – învățământ grupal, individual; activități aplicative, cercuri de specialitate	Influențe pedagogice spontane – efecte formative (imEDIATE; pe termen mediu și lung) ale mediului social (natural, economic, politic, cultural, comunitar)
<i>Finalitățile educației – tipuri de curriculum</i>	Obiective generale, specifice / <i>curriculum formal</i>	Obiective generale, specifice / <i>curriculum nonformal</i>	Obiective generale, specifice, raportate la experiența de viață a <i>educatului</i> , valorificabilă și în plan <i>formal</i> și <i>nonformal/curriculum informal</i>

<i>Conținuturile educației – valori pedagogice predominante</i>	Plan de învățământ, programe, manuale școlare-universitare, cu statut obligatoriu /valori ale educației științifice /intelectuale și morale	Planuri, programe, manuale tipice educației și instruirii nonformale, cu statut opțional și facultativ /valori ale educației tehnologice, estetice, psihofizice	Programe, mesaje provenite de la nivelul mediului social, fără finalitate pedagogică explicită /valori multiple (culturale, interculturale, multiculturală comunitare, civice, religioase, economice, etice, medicale, artistice) care pot fi angajate pedagogic în sens moral, intelectual, tehnologic, estetic, psihofizic
<i>Metodologia educației – metode, tehnici (procedee) adoptate predominant</i>	Strategii didactice în care predomină comunicarea și cercetarea – conversația, prelegerea, problematizarea, observația, experimentul, instruirea programată	Strategii didactice în care predomină cercetarea și acțiunea practică – modelarea, problematizarea, experimentul, exercițiul (de tip algoritmic, euristic), joc (didactic, de roluri, simulat), instruirea programată	Strategii de prelucrare și de interpretare pedagogică a informației furnizată de mediul social – dezbateră, asaltul de idei, elaborarea de proiecte, demonstrația, descoperirea, problematizarea, modelarea, instruirea programată
<i>Evaluarea educației – metode, tehnici (procedee) folosite predominant</i>	În termeni de evaluare normativă, finală – note, calificative, examene cu statut obligatoriu	În termeni de evaluare psihologică, permanentă, formativă – fără note, calificative, examene, cu statut obligatoriu	În termeni de evaluare inițială – conversații, chestionare, lucrări (practice, scrise, experimentale), teste pentru cunoașterea experienței de viață și de învățare dobândită în mediul social, în vederea valorificării acesteia la nivel <i>formal și nonformal</i>

Conținuturile *noilor educații valorificate prin educația formală, nonformală și informală* au pătrus sau încep deja să pătrundă în învățământul preuniversitar și universitar fie sub formă de noi discipline sau noi capitole, fie sub formă de „conținuturi difuze” sau distribuite în cadrul mai multor activități practice sau extrașcolare expuse la rubrica *noile educații* din tabelul 1.

Metodologia valorificării *noilor educații* vizează toate dimensiunile acestora (intelectuală, morală, tehnologică, estetică, fizică) și formele lor (formală, nonformală, informală). Integrarea *noilor educații* în programele / curricula sunt realizate pe baza următoarelor demersuri de proiectare a conținutului procesului de învățământ preuniversitar și universitar:

➤ **demersul disciplinar** – abordarea noilor educații în cadrul unor discipline școlare distincte (de exemplu, *educația pentru timpul liber* ca disciplină distinctă, dar această formă poate conduce la supraîncărcarea curriculumului școlar);

➤ **demersul modular** - crearea de module specifice tematicii *educației pentru timpul liber* cu abordare interdisciplinară, în cadrul disciplinelor tradiționale;

➤ **demersul infuzional** și **demersul transdisciplinar** - abordarea transdisciplinară, prin „infuzarea” și *introducerea de mesaje* ce țin de competențele specifice și conținuturile *educației pentru timpul liber* în cadrul disciplinelor clasice [apud 15, p. 62].

CONCLUZII

Noile educații în raport cu educația permanentă sau învățarea pe tot parcursul vieții, au misiunea de a reconsidera învățământul preuniversitar și universitar apare ca etape foarte importante în pregătirea tinerei generații. Elevul și studentul necesită „să învețe cum să învețe și să devină, într-o lume în continuă devenire” [16, p. 32].

O posibilă evoluție a educației și formării personalității elevului și studentului din perspectiva valorizării *noilor educații*, ca răspunsuri la provocările lumii contemporane, ar fi orientarea spre abordarea holistică și axiologică.

Necesitatea valorificării metodologiei *noilor educații* încearcă să etaleze răspunsurile specifice educației, diferențiate prin demersurile abordate axiologic:

- îmbogățirea conținuturilor educației prin introducerea noilor educații;
- modificarea paradigmelor procesuale ale realizării educației.

Referințe:

1. HADÎRCĂ, M. et al. Educația pentru schimbare din perspectivă axiologică. În: *Univers Pedagogic*, 2011. nr. 1, p. 22-27. ISSN 1811-5470. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Educatia%20pentru%20schimbare%20din%20perspectiva%20axiologica.pdf [Accesat: 15.09.2023].
2. CREȚU, I. Educația pentru schimbare și dezvoltare. În: *Perspectiva axiologică asupra educației în schimbare* /aut. V. Pâslaru et al.; coord. M.Hadîrcă. Chișinău: Print Caro, 2011. 180 p. ISBN 978-9975-56-030-6.
3. PÂSLARU, V. *Principiul pozitiv al educației: Studii și eseuri pedagogice*. Chișinău: Civitas, 2003. 320 p. ISBN 9975-912-08-7.
4. DANDARA, O. et al. *Pedagogie: Suport de curs*. Ed. a 2-a. Chișinău: CEP USM, 2011. 219 p. ISBN 978-9975-7-056-5.
5. BUTNARI, N. *Noile educații*. Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2017. 123 p. ISBN 978-9975-71-920-9.
6. PÂSLARU, V. *Principiul pozitiv al educației: Studii și eseuri pedagogice*. Chișinău: Civitas, 2003. 320 p. ISBN 9975-912-08-7.
7. CALLO, T. et al. *Educația integrală: Fundamentări teoretico-paradigmatice și aplicative* /coord. șt.: M. HADÎRCĂ; AȘM., IȘE – Chișinău: Institutul de Știin-

- te ale Educației, 2015 (Tipogr. „Cavaioli»). 248 p. ISBN 978-9975-48-096-3.
8. CRISTEA, S. *Dicționar de pedagogie*. Chișinău : Editura Litera Internațional, 2000. 398 p. ISBN 973-9355-51-X; 9975-74-248-3.
  9. CALLO, T. et al. *Formarea personalității elevului în perspectiva educației integrale* /coord. șt.: M. HADÎRCĂ Chișinău: S.n. 2014. 140 p. ISBN 978-9975-56-49-5.
  10. BUTNARI, N. *Noile educații*. Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2017. 123 p. ISBN 978-9975-71-920-9.
  11. PÎSLARU, V. Axiologia lumii contemporane și noua filosofie a educației. În: *Perspectiva axiologică asupra educației în schimbare* /coord. M.Hadîrcă. Chișinău: Print Caro, 2011. 180 p. ISBN 978-9975-56-030-6.
  12. ANDRIEȘ, V.; CLICHICI, V. *Educația nonformală: aspecte conceptuale și funcționale*. Compediu. Chișinău: 2020. 68 p. ISBN 978-9975-48-183-0. Disponibil: http://ise.upsc.md/uploads/files/1631476899_educatia_nonformala_aspecte_conceptuale_si_functionale.pdf [Accesat: 03.09.2023].
  13. *Codul Educației al Republicii Moldova*. Publicat : 24-10-2014 în Monitorul Oficial Nr. 319-324 art. 634. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110112&lang=ro [Accesat: 10.09.2023].
  14. CRISTEA, S. *Fundamentele pedagogiei*. Iași: Polirom, 2010. 371 p. ISBN 973-461-562-9.
  15. CLICHICI, V. *Educația pentru timpul liber din perspectivă axiologică: Conceptualizare. Modelizare. Implementare* IȘE. Chișinău: Lyceum, 2018. 200 p. ISBN 978-9975-3285-2-4.
  16. CUCOȘ, C. et al. *Psihopedagogie pentru examenele de definitivare i grade didactice*. Curs elaborat în tehnologia învățământului deschis la distanță. Iași: Polirom. p. 316. IBN 973-683-213-9.